

ПРОБЛЕМИ МОВИ, ІСТОРІЇ ТА ЛІТЕРАТУРИ НА СТОРІНКАХ НАРОДОВСЬКОЇ ПРЕСИ 1860–1900 рр.

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 27.

УДК 329:070(477)“18”

Сидорчук Наталія. Проблеми мови, історії та літератури на сторінках народовської преси 1860-1900 рр.; 6 стор.; кількість бібліографічних джерел – 5; мова українська.

Анотація. Народовці – це група людей, об'єднаних спільною ідеєю та метою – просвітити український народ, зробити вагомий внесок в його освіту і культуру. Вони вважали, що свідомий, освічений народ зможе нарешті визволитись з-під ярма сусідських держав.

Ключові слова: народовці, ярмо, культура, свідомість, держава.

Народовці належали до другого покоління української інтелігенції в Галичині після москвофілів. Назва їхнього напрямку, що склалася стихійно, сьогодні потребує пояснення. Слово «народовці» насправді походить від польського слова «narodowcy», що перекладається українською мовою як «національний».

У важкий для України період народовці навіть на теренах рідної держави не мали свободи слова, не могли собі дозволити доносити свої ідеї до українського народу з високих трибун. Адже розуміли, що за таке можуть бути покарані, а у неволі чи змогли б вони бути почутими? Тому народовці обрали іншу тактику: «достукатися» до зневірених сердець свого народу власне через силу духовного слова. Висвітленням цієї проблеми займалися такі науковці, як М. Нечитайло, Т. Ревакович, А. Животко, І. Михайлин.

Часом стихійного зародження народництва вважають кінець 1850 – початок 1860 років: остаточне відділення народництва від москвофільства відбулося ближче до середини 1860-х років. Спочатку «Вечерниці» називали 600 передплатників. Але згодом їх число стало зменшуватися. Тит Ревакович у спогадах про Ф. Заревича вказував причину занепаду журналу: «Те гуляще жите молоді нашої громадки з років 1861, 1862 і початку 1863 було причиною того, що «Вечерниці», котрі спершу мали 600 передплатників, через легкодушність їх редакторів в половині 1863 р. впали» [1, с. 283 – 284].

У програмі журналу провідною була думка про Велику Україну, частку якої складає Галичина. З історичних причин український народ перебуває в стані національної неприємності, але він нічим не гірший від інших народів світу, а тим паче від слов'янства. «Зріс він собі на свою петоменну стать, але кожний інший, – відзначалося в редакційній статті «Передне слово», що відкривала перше число журналу, – його такого виховало время, і уже йому зростися з яким-небудь іншим народом не можна». Він може піднятися із занепаду, лише усвідомивши свою велич, могутність, історичні корені, соборність своєї батьківщини.

У «Вечерницях» з'явилися заборонені у Росії поеми Шевченка «Кавказ», «І мертвим і живим». Однак історики журналістики вважають, що у «Вечерницях» вони з'явилися з рукописних копій, які

привіз до Львова студент медицини Київського університету Володимир Бернатович. [2, с. 210].

Свідченням того, що «Вечерниці» мали всеукраїнське значення і повинні були перетворитися на всеукраїнську трибуну, свідчить опублікований тут в числах 14 і 15 «Лист Харківської громади до галицької молоді». Він не лише оприявнює те, що «Вечерниці» доходили до Харкова і читалися тут, але й став фактом діалогу, що народжувався між Заходом і Сходом України. Автором листа є студент Харківського університету того часу, а в майбутньому відомий письменник Василь Мова [3, с.178 – 190]. Він прагнув донести до галицьких братів своєрідність ситуації на сході України. Вона, на думку В. Мови, найбільш істотно відрізняється тому, що в підросійській Україні попівство виступає як ворожа щодо народу сила: церква служить для поросійщення українського народу і не може сприяти його національному відродженню, ані бути його носієм. У цьому полягала відмінність становища українства в Росії і Австрії, де греко-католицька церква виступила головною ініціаторкою українського національного відродження.

В. Мова наголосив, що українцям слід виробляти свою народну мову, а для цього необхідним є розвиток літератури, причому не тієї, що забезпечує лише інтереси нижчих верств і служить «для домашнього обіходу», а такої, що репрезентує глибокі філософські та громадянські ідеї українською мовою. Такою була творчість Т. Шевченка. Нам література потрібна для того, запевняв автор листа, «щоб неосвічені та чисті душею люди розвивались у освічених українців-руси́нів, рівно розширяючи свій розум і розвиваючи душу, а не перероблювались у нікчемних перевертнів». Для цього потрібна «вироблена народна мова».

В. Мова наполягав на ідеї легітимності дій українців, які захищають природні інтереси того народу, чийми синами почуваються, а не протестують проти уряду й не намагаються його повалити. «Діло наше, як бачите, - святе і поважне, - писав він. – Ради його ми занедбали усякі наші мрії і бачення, цураємося усяких демонстрацій проти правительства, усяких політичних витіваннів. Ховатися від правительства і вести про нього підземну війну нам ні на що. Ми опираємося тільки на своє чоловіче право – бути тим, чим ми й повинні бути по своїй

духовній вдачі. Од правительства ми більше нічого не хочем, як тільки того, щоб воно не боронило нам тихомір йти по дорозі саморозвою, а од москалів і запеклих перевертнів, щоб вони зрозуміли, що наше діло – не химера, і не вода для народу, а спільна і необхідна його тріба».

«Лист» справив велике враження на громадськість: він ознайомив галичан з життям української громади у Харкові, викрив жандармські порядки, запроваджені російською адміністрацією в Україні, викликав протест проти них, вказав галичанам на те, що їхні суспільні умови істотно відрізняються від російських, а відтак мусять бути використані для розв'язання всеукраїнських проблем.

Значення першого народовського журналу «Вечерниці» полягало у тому, що він дозволив вперше заявити про себе новому напрямку народовців, став їхнім бойовим органом, де висвітлювалися їхні програмові ідеї; широко вперше ознайомив галичан з українською літературою, що творилася в Росії, передусім, доробком Т. Шевченка, П. Куліша, Марка Вовчка, Л. Глібова; пробудив національну свідомість галицьких українців, реалізував ідею єдності України, розділеної до часу російсько-австрійським кордоном; засвідчив можливість співпраці на терені журналістики представників різних регіонів України; засвідчив появу і став трибуною молодого покоління західноукраїнських журналістів і письменників, як-от: Ю. Федькович, Ф. Заревич, В. Шашкевич, Д. Тянчакевич, К. Климкович.

У наступному народовському виданні «Мета» було сформульовано два завдання: у сфері літературній та політичній, спрямовані до одної мети – національного відродження українського народу. «Ми вважаємо свій орган всеукраїнським, – заявляє редактор. – Ту спосібність подає нам горючий відзив наших українських братів, котрі засуджені бездібно дивитися, як під варварським гнітом московського абсолютизму всяка добра намірена праця руських народолюбців уважається пожаданим поводом, щоби привести в дію давно від московського правительства обдуманний план знищення руської народності, т.е. зцентралізування, омоскалення Русі».

Літературна частина «Мети» формувалася на засаді – прагненні якомога ширше представити українську літературу з Росії. Тут були опубліковані поезії Т.Шевченка «Заповіт», вірш Чубинського «Ще не вмерла Україна», Д. Мордовець опубліку-

вав поему «Козаки і море».

Значення часопису «Мета» полягало у запровадженні спеціалізації в народовській періодиці й розділенні двох моделей: літературно-наукової й політичної журналістики. Тут були опубліковані нові художні твори, що увійшли до скарбниці класики української літератури, літературної критики й публіцистики, намітилися нові теми й напрями їх створення. Думається, що творчість провідних публіцистів «Вечорниць», «Мети» - К.Климковича і Ф.Заревича, що перебувала в забутті за радянських часів через свою антимосковську тенденційність, ще чекає своїх неупереджених дослідників.

У журналі «Нива» у «Слові редакції», що відкривало перше число, відзначалося: «Пора нам, браття, взятися прихильніше до загального нашого діла. «Ниву» бажано поставити органом письменницького розвою нашого. Замовкла Україна, нам пора обізватися тим охотніш працюючи».

У цьому часописі зроблений істотний крок до нового аспекту співробітництва українських письменників з галицькою журналістикою. Під цим слід розуміти появу низки перекладів М.Старицького з М. Лермонтова, І.Крилова, М.Огарьова, Г.Гейне [4, с. 328].

«У тих перших поезіях Старицького і в усіх пізніших бачимо виразно, що се говорить український інтелігент не до фікційного українського народу, який з елементарних причин не міг ані слухати, ані розуміти його, але до своїх рівних інтелігентів» [5, с. 239].

Завдяки перекладацькій праці відбувалося розширення можливостей української мови і зближення мови народовської журналістики з її наддніпрянським варіантом, що сприяло становленню уявлення про соборність літературної України.

У тижневику «Русалка» декларувалася її літературна спрямованість, орієнтація на розвиток української культури, народну розмовну мову.

Прикметними рисами цього видання є: 1) вичерпання потоку передруків східноукраїнських авторів, якими були заповнені попередні журнали; 2) об'єднання авторів з підросійської і підавстрійської частин України.

Народовці – це не народники, а національно свідомі люди, тобто така група осіб, яка свою працю скеровувала на національне пробудження українського народу. Вони насамперед геніальні журналісти, редактори, письменники.

Література

1. Ревакович Тит. До історії українсько-руського письменства. Споминки про Федора Заревича/ Т. Ревакович// Правда. – 1889. - №2.
2. Нечиталюк М.Ф. Тянячакевич Данило/ М.Ф.Нечиталюк// Українська журналістика в іменах. – Львів, 1995.
3. Сопронюк Оксана. Харківська громада наприкінці 1862 р. / О. Сопронюк // Київська Старовина. – 1998. - № 2.
4. Михайлин І.Л. Історія української журналістики XIX ст. / І.Л. Михайлин /Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
5. Франко І.Я. Михайло Петрович Старицький./ І.Я.Франко// Збір. Творів: У 50 т. – К., 1982. – Т. 33.

Наталія Сидорчук

**ПРОБЛЕМЫ ЯЗЫКА, ИСТОРИИ И ЛИТЕРАТУРЫ
НА СТРАНИЦАХ НАРОДНИЧЕСКОЙ ПРЕССЫ 1860–1900 ГГ.**

Аннотация. Народники – это группа людей, объединенных общей идеей и целью – просветить украинский народ, внести весомый вклад в его образование и культуру. Они считали, что сознательный, просвещенный народ сможет наконец освободиться из-под ига соседских государств.

Ключевые слова: народники, иго, культура, сознание, государство.

Natalia Sydorchuk

**PROBLEMS OF LANGUAGE, HISTORY AND LITERATURE
ON THE PAGES OF THE POPULIST PRESS 1860-1900**

Summary. Narodovtsi a group of a united by a common idea and purpose: to educate the Ukrainian people, to make a significant contribution to his education and culture. They believed that an informed educated people can be delivered at the end of the of the yoke of neighboring states.

Key words: narodovtsi, yoke, culture, consciousness, state.

Сидорчук Наталія Володимирівна – викладач Львівського університету бізнесу та права.